

בענין קריאת המגילה בלילה וביום
אריה ליבוביץ

I. Reading by day and night. מגילה דף ד.

A. צפנת פענח על הרמב"ם מגילה א"י? Beginning of and end of a mitzvah?

B. If we compare (מגילה ז. ורש"י לאסתר ט:כח) and זכירה לעשייה (מגילה ז. ורש"י לאסתר ט:כח), and עשייה is only during the day (מגילה דף ז:)?
- רשב"א דף ד.

1. Perhaps nighttime reading is only מדברי קבלה and not דברבי סוף - נ"ב א"ח קמא סוף - סימן מא.

a. that is why the villagers didn't read at night - רא"ש מגילה פ"א סימן ו' - (this is only if we assume that they heard megillah in the cities - see ד"ה כי (תוספות יבמות יד. ד"ה כי)).

b. that is why megillah isn't listed as כשירה כל הלילה (דף כ) מצוות בלילה כשירה כל הלילה.

c. proof from gemara's assumption that "כל שמצוות בלילה" includes Pesach (which is a machlokes) and not megillah - סימן שם.

2. Rav Shlomo of Vilna suggests nighttime reading is a later institution - see ש"ת הר צבי א"ח חלק ב' - סימן קכ.

C. What were the students thinking in suggesting not to read during the day, and what did the rebbe answer? נצ"ב שאילתא סז סוף אות יג.

D. נפקא מינה לחילוק בין קריאת היום לקריאת הלילה.

1. somebody visiting another city only for the night - ד"ה א"ר יהושע בן לוי ערך - השולחן סימן תרפח ס"ק יד.

2. if you will only catch one reading - ערך השולחן תרפ"ג - this may relate to חכם צבי סימן קו (ורדב"ז) - סימן יג.

3. somebody converts after sunrise - כיון שנדחה נדחה (see מקראי קודש סימן טז) - but before sunrise he would still be obligated even though he missed the night - אור זרוע ח"ב שסט (see מגן אברהם (תרפ"ה:הקדמה)).

a. this implies that they are two separate mitzvos.

E. Two different purposes of קריאת המגילה - מרחשת סימן כב אבני נזר תקא"ד, תקי"ט - מקראי קודש סימן טז.

1. See another distinction in עמק ברכה עמוד נ' אות ג'.

II. The Mitzvah to "remember" Amaleik.

A. The purpose of remembering Amaleik - to destroy them - ספר החינוך מצוה תרג.

1. This helps to explain:

a. why some hold that women are exempt - they are exempt from war.

b. why the זכירת עמלק (מקראי קודש סימן ה') doesn't count amongst the mitzvos - it is part of מלחמת עמלק - מקראי קודש סימן ה'.

c. why we don't make a beracha on the mitzvah - it's purpose is to destroy.

B. This is difficult because:

1. how can we suggest that there is no מנחת חינוך שם - מצוות זכירת עמלק לעתיד לבא - מנחת חינוך שם.

2. women also play a critical role in מלחמת עמלק - ש"ת בנין ציון ח"ב סימן ח' - מלחמת עמלק.

3. the destruction of עמלק is not limited to the battlefield - אבני נזר א"ח תק"ט.

C. If the חינוך is wrong, why don't we make a ברכה?

1. we only have to destroy them because they attacked us which was only caused by our own sins - הגיוני הלכה בשם כלי יקר על התורה סוף פרשת בשלח - הגיוני הלכה בשם כלי יקר על התורה סוף פרשת בשלח.

a. the תנחומא סוף פרשת כי תצא of משל.

2. we don't make a blessing on destruction - כף החיים תרפ"ה:כט.

3. We don't make a ברכה on מצוות done within the context of ברכות.

1 - תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ז עמוד א

ואמר רבי יהושע בן לוי: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כ"ב) "אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דמיה לי". סבור מינה: למקרייה בליליא, ולמיתנא מתניתין דידה ביממא. - אמר להו רבי ירמיה: לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי חייה בר אבא: כגון דאמרי אינשי: אעבור פרשתא דא ואתנייה. איתמר נמי, אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה: חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים ל') "למען יזמרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך".

2 - אסתר פרק ט פסוק כח

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם:

3 - רש"י אסתר פרק ט פסוק כח

נזכרים - צקריאת מגילה:
ונעשים - משחכ ושמחכ ויום טוב לתח מנות ומתנות:

4 - תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יז עמוד א

מנא הני מילי? אמר רבא: דאמר קרא ככתבם וכזמנם מה זמנם למפרע לא - אף כתבם למפרע לא. - מידי קריאה כתיבה הכא? עשייה כתיבה, דכתיב לחיות עשים את שני הימים: אלא מהכא: דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים - איתקש זכירה לעשייה, מה עשייה למפרע לא - אף זכירה למפרע לא.

5 - תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ז עמוד ב

רב אשי הוה יתיב קמיה (דרב כהנא) [דאמימר] נגה ולא אתו רבנן. אמר ליה: מאי טעמא לא אתו רבנן? - דלמא טרידי בסעודת פורים - אמר ליה: ולא הוה אפשר למיכלה באורתא? - אמר ליה: לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו. אמר ליה: אמר רבא הכי? [אמר ליה: אין]. תנא מיניה ארבעין אימנין, ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה.

6 - רשב"א מגילה דף ד.

אלא שבזו יש לי לומר שבמקומן היו קורין מבערב כל אחד בפני עצמו אלא שהתירו להם להקדים ולקרותה ביום הכניסה כדי שיקראוה ברבים לפרסומי ניסא, שאם לא כן קריאת לילה אע"פ שאתה עושה אותה טפלה מ"מ צריכה היא מדר' יהושע בן לוי והיאך אפשר שלא היו קורין אותה בני הכפרים וכן בני עיירות גדולות וכרכין שאין להן עשרה בטלגין, אלא גראה כמו שפירשתי, אלא שאני תמה בעיקר הענין דהא כתיב נזכרים ונעשים והקיש זכירה לעשייה ועשייה אינה אלא ביום וכדאמרי' סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא דהא ימי משתה ושמתה כתיב, וי"ל דמ"מ הכתוב רבה לה זכירה מדכתיב ולילה ולא דומיה לי.

ונעשים, וקתני גמי (כ' א') אין קורין את המגלה ולא מוהלין ולא מוין ולא טובלין אלא ביום ומפרש עלה בגמ' מג"ל דכתיב והימים האלה נזכרים וגו' בימים אין בלילות לא לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי וכו' ומשני כי קתני ביום אמוהלין, ומיהו מדקתני לקריאת מגלה בהדייהו ולא קתני לה בהדי הנך דמצותן בלילה ש"מ דעיקר מצותה ביום היא, ועוד שהרי כפרים שהן מקדימין ליום הכניסה משמע שלא היו קורין אותה אלא ביום שביום הכניסה ממש היו נכנסין ולא מבערב.

7 - טורי אבן מסכת מגילה דף ז עמוד א

כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתא דא ואתנל. ולמסקנא זו משמע שחייב לקרות את המגילה בלילה וחוזר וקורא ביום. ונ"ל^ט דהאי קריאה דלילה אינו אלא מדרבנן ואינו עיקר חיוב של רוח הקודש והרי קרא כתיב והימים האלה נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשיל מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא ומש"ה אמרינן לקמן רפ"ב (דף י"ז) דמה"ט הקורא את המגילה למפרע לא יצא, ומהאי הקישא אמר לעיל דפראים קורין בי"ד ה"נ איתקש זכירה לעשיל מה עשיל בלילה לא כדאמרינן לקמן (דף ז') סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא י"ח מ"ט ימי משתה ושמתה כתיב אף זכירה אינו בלילה והני קראי דמיתתי להו בשמעתין לקריאת המגילה בלילה אינו אלא אסמכתא בעלמא. ואע"ג דהוי ס"ד למיקרי בלילה ולמיתני מתניתין דידה ביממא מ"מ לא קיימא הכי. וכה"ג כתב הרא"ש בשם ר"ת דמפר' דקריאה דיממא הוא עיקר משל לילה ואע"ג דמברך זמן בלילה מ"מ חוזר ומברך ביום דעיקר קריאה ביום לפי המסקנ' תדע דתנן התם דבר שמצוותו ביום כשר כל היום דבר שמצוותו בלילה כשר כל הלילה ואמרי' בגמ' דבר שמצוותו בלילה כו' לאתויי אכילת פסחים ודלא כראב"ע דס"ל אכילת פסחים עד חצות. ולפ"ז פליג ההיא סתמ' אסתמ' דספ"ה דזבחים (דף נ"ז ע"ב) ודשיליה פסחים (דף ק"כ ע"ב) דסתם לן תנא התם כראב"ע כמ"ש התוס' שם

והשתא ל"ל לעשות פלוגתא בין סתמי הל"ל דלא תווי מקרא מגילה של לילה אתי דכשירה כל הלילה דהכי עדיף טפי דהשת' לא פליגי סתמי אהדדי ועוד דהא כולה מכילתין עד התם ממקרא מגילה מיירי. אלא ודאי משום שכל הני שכשירים כל היום או כל הלילה דחשיב התם במתניתין לא חשיב התם מידי דרבנן אלא כולהו איתנהו של תורה ואע"ג דתנן התם כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל כיון דמגילה נאמרה ברוח הקודש כשל תורה דמי ולא מדרבנן היא.

8 - טורי אבן מסכת מגילה - הערות דף ד עמוד א הערה יט

יט) וכ"כ ג"כ הר"ן ז"ל בריש פירקין דקריאת הלילה אינו עיקר וכפרים המקדימין ליום הכניסה לא קרו מגילה דליליא כשם שהקילו על בני הכפרים להקדים כן הקילו עליהם שלא לקרות אלא מגילה של יום יעו"ש בר"ן. ולפי דברי הר"ן הללו יש לפרש סוגיא דלקמן (דף י"ט ע"א) דמימרא דרבא דבן כפר שהלך לעיר כו' לא קאי כי אם אקריאת הלילה (וע"ש בתוס' ד"ה בן כפר) דהבן כפר לא קרא מגילה דלילה ולכך כשהוא בעיר מחוייב לקרות עמהם בלילה דלא קרא עדיין בלילה, ומה שאמר הש"ס האי כבני העיר בעי למיקרי ר"ל שהי' מחוייב לקרות בלילה כמו בן עיר רבנן הוא דאקילו על הכפרים כדי שיספקו כו' ר"ל וממילא אינם קורין בלילה. מאחר שאין באים לעיר כי אם ביום הכניסה ה"מ כי אית' בדוכתא כו' כבני העיר בעי למיקרי ר"ל וקורא עמהן בלילה, אבל אם נשתאה שם הבן כפר ביום י"ד א"צ לקרות עמהן מאחר שכבר קרא ביוה"כ ולמה יקרא שני פעמים וכקושיית התוספות שם. מהמופלג השנון כמו"ה שאול הכהן נ"י מבאבראייסקי: (קונטרס אחרון)

9 - שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא - או"ח סימן מא

ואין לומר דהא דתדיר ושאינו תדיר קודם היינו בשניהם דרבנן או שניהם דאורייתא משא"כ קידוש הלבנה ומקרא מגילה דקידוש לבנה לגמרי דרבנן ומגילה הוא מ"ע דדברי קבלה ועדיף מדרבנן וא"כ אף דקידוש לבנה תדיר מ"מ יש להקדים מגילה. נלע"ד דקריאת הלילה לאו מ"ע דדברי קבלה רק קריאת היום דבמגילה ימים נזכרים ונעשים כתיב ולא לילות. ועיין בתוס' בדף ד' ע"א בד"ה חייב וכו' ומה שאמרו חייב לקרות בלילה היינו מצוה דרבנן אבל לא נרמזו במגילת אסתר. ובזה ניחא לי מ"ש התוס' בדף ג' ע"א בד"ה מבטלין וכו' וא"ת ויעשו עבודתן ואח"כ יקראו המגילה. והנה זה פשוט דלא מיירי שכבר הוא סוף היום ושוב אין שעות דא"כ אחד ידחה לגמרי וע"י קריאת המגילה ידחה תמיד של בין הערבים +/מחרב חזקי' פיבל פלוט/ ולכאורה בלא"ה כיון דלרוב הפוסקים זמן מקרא מגילה של לילה בציה"כ ואז ודאי אין זמן הקרבת תמיד, ומכ"ש לר"י דס"ל אחר פלג המנחה אין זמן תמיד, דאפילו אי זמן מגילה אחר פלג המנחה אין כאן תמיד. + ובזה ס"ל להתוס' כהר"ן שאין שום מצוה דאורייתא נדחית וא"כ בודאי ביש שהות אחר המגילה לעבודה וא"כ שפיר הקשה כיון שיש שהות לשתיהן יקדימו העבודה. אבל קשה להיפך דלמא מיירי בשחר קודם הנץ החמה ועדיין לא קראו המגילה של לילה ועדיין לא עבר זמנה. ועיין במג"א בריש סימן תרפ"ז בשם הגמ"נ ואז הוא זמן תמיד של שחר ואם יקדים התמיד ידחה המגילה ולכך מקדים המגילה והתמיד יוכל לעשות אח"כ. ולפי מ"ש ניחא כיון דדרשו זה מקרא דמגילה משפחה משפחה א"א לפרשו על קריאת מגילה שבליה שלא נרמזו במגילה.

10 - תוספות מסכת מגילה דף ד עמוד א

חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום - אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע כן דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (דף ז:) דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח והכי נמי משמע מדכתיב נזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן.

11 - רא"ש מסכת מגילה פרק א סימן ו

ואמר ר"י בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר (תהלים כב) אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. היה אומר רבינו תם ז"ל אף על פי שבירך זמן בלילה חוזר ומברך זמן אף ביום דעיקר קריאתה הוי ביום יותר מבליה דהכי משמע לישנא דקרא אקרא יומם אע"פ שלילה לא דומיה לי וקראתי בלילה ביום תהא עיקר הקריאה וגם עיקר פרסומי ניסא הוא ביום בזמן משתה ושמחה ומתנות לאביונים ומשלוח מנות ותנן לקמן (דף כ ב) כל היום כשר לקרות את המגילה קתני וכל הלילה כשר לקריאת מגילה לא קתני לפי שאינה

עיר קריאה בלילה וקתני נמי (לקמן דף כ א) אין קוראין את המגילה ולא מוהלין ולא טובלין אלא ביום ומפרש בגמ' מנלן דכתיב והימים האלה ביום אין בלילה לא לימא תיהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי וכו' ומשני כי קתני אדיום ומיהו מדקתני מקרא מגילה בהדיהו שמע מינה דעיקר מקרא מגילה הוי ביממא ועוד מדאמרינן לקמן (דף כא ב) מאי מברך מנ"ח ולא קאמר בלילה מברך מנ"ח וביום מנ"ח כדקאמר גבי חנוכה יומא קמא מברך ננ"ח וכו' אלמא משמע דמנ"ח מברך ביום ובלילה ועוד שבני הכפרים שהיו מקדימין ליום הכניסה מסתמא ביום היו באים לשמוע את המגילה כשבאין לשמוע קריאת התורה אלמא שעיקר קריאתה ביום ואע"ג דהוה סלקא דעתא למיתנייה מתניתין דידיה ביממא מ"מ לא מיתוקם הכי:

12 - תוספות מסכת יבמות דף יד עמוד א

כי אמרי' לא תתגודדו כגון שתי בתי דינין בעיר אחת כו' - וא"ת מה תירץ ממגילה דבעיר אחת היו קורין לבני העיר ב"ד ולבני כפרים היו מקדימים ליום הכניסה ואומר הרב רבי חיים דבני כפרים היו קורין בעירם כדמוכח בירושלמי והשתא הו' שתי בתי דינים בב' עירות דבכי האי גוונא לא שייך לא תתגודדו אפילו לאביי והא דקרי ליה יום הכניסה לפי שבעירם היו מתאספים לבא לבית הכנסת בשני ובחמישי לקרות התורה וכן נראה דאמר בירושלמי דבן עיר אין מוציא בן כרך דכל שאין מחויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתם וכיון שבני הכפרים היו בקיאים לקרות ודאי היו קורין בעירם.

13 - שו"ת הר צבי או"ח ב סימן קכ

בספר בנין שלמה להגאון ר' שלמה מוויילנא זצ"ל, (ס"ל נח) העלה שם לחדש דבזמן המשנה עדיין לא היה התקנה לקרות המגילה בליל פורים דהא במגילה לא הוזכר רק ימים, ורק בימי ר' יהושע בן לוי התקינו שיהיו קורין המגילה גם בלילה. וע"פ חידוש זה אמרתי לתרץ קושית הישוע"י (ס"ל תרץ ס"ק ו) על הירושלמי (מגילה פ"ב) בהא דתנן היה כותבה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וקאמר הירושלמי זאת אומרת פורים מותר בעשיית מלאכה, ותמה הישוע"י הא אפילו את"ל דפורים אסור בעשיית מלאכה ע"כ דהוא משום דכתיב ימי משתה ושמחה ויו"ט. ומכיון דלענין משתה ושמחה אינו נוהג אלא ביום, ה"ה לענין איסור מלאכה אינו אלא ביום, וא"כ מאי מוכיח הירושלמי ממשנה זו דהיה כותבה דפורים מותר במלאכה ודילמא הך משנה דהיה כותבה בלילה מיירי דליכא איסור מלאכה כלל, אבל לפ"מ שהעלה בס' בנין שלמה הנז' דבימי המשנה לא ה' עדיין חיוב מקרא מגילה מיושב שפיר קושית הישוע"י דמכיון דבלילה ליכא חיוב מגילה א"כ ע"כ דביום מיירי, ושפיר מוכיח הירושלמי דפורים מותר בעשיית מלאכה.

אבל דבר זה קשה לאומרו דמימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה וכל ימי בית שני עד אחרי עבוד תקופת התנאים משך זמן של שש מאות שנה ויותר לא היה קריאת המגילה בלילה, וכי אפשר הדבר שבזמן שחיתת ירושלים בבנינה וישראל במעמדם לא מצאו טעם לתקן תקנה זו ורק אחרי זמן רב מהחורבן ורוב ישראל יצאו בגולה אז ראו להוסיף ולקרות המגילה בלילה ולמה לא עמדו הראשונים על תקנה זו זה הרבה מאות בשנים. והנה שתיים הנה הוכחותיו של הגאון מהר"ש ז"ל דבזמן המשנה לא היה קריאת מגילה דלילה, דלגבי קריאה דיממא תנן (מגילה דף כ ע"ב) כל היום כשר לקריאת המגילה ולמה לא תני ג"כ דכל הלילה כשר לקריאת המגילה דלילה, ועוד בהא דתנן שם, זה הכלל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה ומקשינן שם, זה הכלל לאתוויי מאי ומשני לאתוויי אכילת פסחים דלא כראב"ע ומאי דחקו לאוקמי דלא כראב"ע לוקמי דאתי לאתוויי קריאת המגילה דלילה, א"ו דלא נתקנה בזמן המשנה כלל, עכ"ד, ולע"ד כל זה אינו מספיק לחדש כזאת, דמה שמדייק מזה דלא הוזכר במשנה דכל הלילה כשר לקריאת המגילה כמו דתנן דכשר כל היום, כבר קדמו בדקדוק זה המרדכי פ"ק דמגילה שמזכיר שיטת ר"ת דמברכין שהחיינו גם בקריאה דיממא, ואומר שכן משמע לקמן פ"ב דתנן כל היום כשר לקריאת המגילה ולקרות ההלל ובתור הכי קתני כל הלילה כשר לספירת העומר ואינו מזכיר לקרות המגילה, משמע שאינו חייב לקרות בלילה כמו ביום, עכ"ל, וכן הוא בחי' /בחי' ריטב"א (דף ד ע"א). הרי שהמרדכי עמד על דקדוק זה דלא תנן במתניתין דכל הלילה כשר לקריאת המגילה, הוא מותיב לה והוא מפרק לה דהוא משום דהחיוב של לילה אינו כ"כ כחיובא דיממא וכן הוא בריטב"א בשם ר"ת, ולפי דעתם אין זה הוכחה דבזמן המשנה לא היה כלל חיוב קריאה בלילה, אלא דחיוב דיממא חמיר יותר, אבל לעולם גם בלילה חייבים במגילה, וכן בתפארת ישראל על משניות (סוף פ"ב דמגילה) הקשה קושיא זו דאמאי לא תני מגילה דמצותו כל הלילה, ומתרץ ג"כ משום דעיקר מצותו ביום, ואינו מזכיר שכבר הקשו וגם תרצו כן הריטב"א והמרדכי, ומה שהגאון מהר"ש מדקדק מהא דלא אמרינן דזה הכלל לאתוויי מגילה גם זה אינו מכריח לחדש שמצות קריאת מגילה דלילה לא היה כלל בזמן המשנה, שהרי כבר הקשה זה הלח"מ (פ"א מה' מגילה ה"ג) ומתרץ דטפי מסתבר לאוקמי דהאי כללא בא לאתוויי לדבר המפורש במשנה

מלאוקמי על מקרא מגילה דלילה שלא הוזכרה כלל במשנה, הביאו הפמ"ג (ס"א תרפ"ז במ"ז ס"ק א). עוד יש לי לדקדק דקריאת מגילה דלילה נמי תקנה קדומה היא שהרי הריטב"א מגילה דף ד כתב מסתבר לי דבקריאת לילה ליכא קפידא בעשרה ואפילו שלא בזמנה דהרי כפרים המקדימין ליום הכניסה, בלילה במקומן היו קורין אותה וכו' ע"כ, והרי הקדמה ליום הכניסה לא היה אלא בזמן הבית וכמו"ש הרמב"ם (בפ"א מה' מגילה ה"ט) במה דברים אמורים שמקדימין וקוראין ביום הכניסה בזמן שיש להם לישראל מלכות, ע"כ, וא"כ דברי הריטב"א שאומר דאלו המקדימין ליום הכניסה היו קורין בלילה ביחוד ע"כ דבזמן המקדש מדבר, וכן הר"ן ריש מגילה מסתפק בזה, וה"ל ומגילה דלילה אפילו דלא קרו לה בני כפרים, דמגילה דיום עיקר, וכשם שהקילו על בני כפרים להקדים, כן הקילו עליהם שלא לקרות אלא ביום, או אפשר שקורין אותה בלילה ביחוד, עכ"ל, עכ"פ מדברי שניהם מהריטב"א ומהר"ן אנו למדין דפשיטא להו דקריאת מגילה דלילה היו מחויבים ונוהגים גם בזמן המקדש, וכ"ז דלא כמו שהעלה בס' בנין שלמה הנו', וכן נראה להדיא מדברי הריטב"א (שם דף כ ע"א) על מתניתין דאין קורין את המגילה ולא מוהלך ולא טובלין וכו' עד שתנן החמה וכתב הריטב"א ודאי כל הני משום חדושה דאית בהו נקטינהו אין קורין את המגילה אדיום קאי כדאיתא בגמרא, ואע"ג דאיכא מצות קריאה בלילה נמי, לא יצא בשל יום אלא ביום. הרי מבואר דחוב קריאה דלילה היה בזמן המשנה.

14 - נצי"ב שאילתא סז סוף אות יג

כפרשכ, כך זלילכ חייב לקרות זלל כזנת חלקי כמגילכ ודקדוק כמקרא, אצל זיום חייב לשנותה כיינו לשום לז זשעת קריאכ לכזנת כמקרא שכרי קריאתכ זכ כלילכ א"כ לריך לכזין עומק כנס ודיוק כמקרא, וכיינו כמיד אעצור פרשתא דא ואח"כ אהני לכזין עומק כפרשכ. וע"ז כזיא ראי מדכתיב למען יזמנך כבוד זיום שמשום לז ועזין כנס כיטב, וזכו כבודו של כקצ"כ, וזלילכ אס שלא כגיע לכלל כבוד אצל מכ"מ לא ידוס, אלא קורא איך שכוא. וכיינו שמסיק רבינו אחר לעולם אודך כמיד אעצור פרשכ דא ואח"כ. כלומר דלא נימא דאחר שקרא זלילכ שז אין זקכ"מ זיום כודי, ה"ל אע"ג דולא ידוס זלילכ, מכ"מ לעולם אודך זיום, דלז יש לכזין יוחר זקכ"מ. (יד) אם שדה

מעט כלילכ משעכ שחשכ ממש. וככי לשון כגמי שם די"ד זי גאלכ מאורחא כוי, וכיינו עסלות, מכ"מ סוזר וקורא זיום, ופי לשון רבינו פי מלורע סי פ"ט ביתכ רגילכ דחזיא זסוף לילכ מאורחא אסירא כוי. אולס זכתיי כנו ולשנותה זיום שחמנר אלכי אקרא יומס ולא חענכ ולילכ ולא דומיכ לי, סבור מניכ למיקרי זליליא ולמחניי כילכתא דידה זיממא, א"ר ירמיכ לדידי מיפרשא מניכ דריב"ל כמאן דאמרי אינשי עבור פרשתא ואח"כ. ע"כ זכתיי. ולפי"ז מש"כ ליישז נוס' דילן ליהא דוק והשכס. אהמס לפי כפשט נראה שלא עלכ עכ"ד שלא יכח ילריך לקרות זיום, אלא כוסוף ריב"ל שחייב גם לשנותה זיום, וסי"ד כיינו משניות. ומסיק כיינו גוף כמגילה. ופי לשנותה כיינו כמיד כוי ואח"כ, פי מי שלומד אחכ פרשכ זקריאכ ראשונה אינו יכול לשום לז על זיאורכ ודקדוק עד שיעבור ע"כ כפרשכ, ואח"כ זפעס כשניכ מדקדק לפי נחוס ככחזים זכלל

15 - ערוך השולחן אורח חיים סימן תרפח סעיף יז

בן עיר שהלך לדרך ובן כרך שהלך לעיר אם כשהלך היה בדעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום קורא כבני מקומו אף אם נתעכב שם ואם אין דעתו לשוב עד שיאור יום י"ד קורא כבני המקום שהלך שם כיצד בן כרך שהלך לעיר אם היה דעתו לשוב למקומו בליל י"ד קורא כבני מקומו אפילו נתעכב אח"כ בעיר אבל אם דעתו לעמוד שם מקצת י"ד כיון שדעתו לעמוד שם מקצת זמן קריאתו של היום חל עליו חובת זמן קריאתו וקורא עמהו וכן בן עיר שהלך לדרך אם דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאור היום קורא כאנשי מקומו אבל אם היה דעתו לעמוד שם מקצת י"ד כיון שלא היה דעתו לשוב למקומו בזמן חובת אנשי מקומו נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונחשב כבני המקום שעמד שם להתחייב בזמן קריאתם [טור] וזה שתלוי במקצת היום של י"ד ולא בהלילה משום דעיקר חובת קריאתה היא ביום כמ"ש בס"י תרפ"ז ועוד שהרי בכל הדברים כשהלך ממקומו לעיר אחרת תלוי רק בדעתו לחזור ואין דעתו לחזור והחזרה הוא אפילו לאחר זמן רב ולמה בכאן החזרה תלוי רק במקצת יום י"ד אלא דחז"ל דרשו זה מקרא במגילה [י"ט]. דכתיב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר וגו' והך היושבים בערי הפרזות מיותר הוא דכיון דכתיב היהודים הפרזים ממילא מובן שהמה היושבים שם אלא דקמ"ל דפרוז בן יומו קרוי פרוז כלומר דאפילו יושב רק יומו של י"ד בעיר שאינה מוקפת חומה דינו כפרז

ומקצת היום ככולו וממילא דגם מוקף בן יומו ומקצת בן יומו קרוי מוקף ולכן בעינן מקצת מהיום דווקא:

16 - ערוך השולחן אורח חיים סימן תרפז סעיף ג

ולכאורה יש נ"מ לדינא דאם אין לו להשיג קריאת המגילה רק פעם אחת ביום או בלילה דלרבותינו אלה מוטב שיבחר ביום מבליה כיון שהוא העיקר ולהרמב"ם יבחר בלילה שהיא מקודם ואין מעבירין על המצות אך באמת אין ראייה דגם להרמב"ם י"ל דקריאה דיומא הוא העיקר ורק לענין שהחינו ס"ל דא"א לברך שני פעמים שהחינו על מצוה אחת וכן לרבותינו אלה י"ל דאע"ג דקריאת היום הוא העיקר מ"מ לא יעבור על המצוה ויקראנה בלילה שהיא קודמת ואין מעבירין על המצות וכן נ"ל עיקר לדינא:

17 - שו"ת חכם צבי סימן קו

כתב מהרדב"ז בתשו' י"ג מי שהיה חבוש בבית האסורין ונתנו לו רשות לצאת פע"א בשנה אין חוששין למצוה קלה או חמורה אלא כיון דקיי"ל אין מעבירין על המצות הראשונה שתבא לידו וא"א לעשותה בבית האסורין יעשנה ויש להקשות על זה דקמבעיא לן בפ' התכלת /דף/ מ"ט ציבור שאין להם תמידין ומוספין איזה מהן קודם ומוקי לה במוספין דהאידנא ותמידין דלמחר תדיר עדיף או מקודש עדיף ואי כסברת הרב ז"ל אף אי תדיר עדיף מוספין קדמי מטעם דאין מעבירין על המצות א"ו דלא אמרנן אין מעבירין עה"מ אלא בשתיחה שוות אבל לא בדחד מיניהו עדיף ובהכי נוחא ליה מאי דק"ל להתוס' בפ' כל התדיר צ"א ע"א ד"ה תא שמע וז"ל וצריך לדקדק בפ' התכלת גבי התמידין אין מעכבין את המוספין דאיכא כי הך בעיין דתדיר ומקודש ולא פשיט מיניה מדי דלא מייתי הכא ראיות דהתם והנהו דהכא לא מייתי התם ועם האמור ליחא דהך דפ' כל התדיר שתיחה לפניו ואין כאן העברה על המצות והכי ניהו כל הראיות דמייתי ובההיא דפ' התכלת צריך להעביר על המצות כן הראיה שהביא ממוספין אין מעכבין את התמידין כו' אלמא כי הדדי ניהו אין להביאה כאן דדילמא בשתיחה לפניו תדיר עדיף אלא דהתם אהניא ליה הא דאין מעבירין על המצות למקודש לשוויי' כי תדיר אבל הראיה השני' שהביא מאין פוחתין ששה טלאים בלישכה דבעי למפשט דתדיר עדיף ממקודש אפ"ל היכא דצריך לעבור על המצות הוה מצי לאתויי הכא במכל שכן אלא דלא חש לאתויה כיון דלא מצי לאתוויי ראייה קמיינתא והך בתרייתא נמי אידחיא אלא שיש לנו לחוש לאותה שאמרו בריש פ"ד אחין דילמא אדמייבם חוד מיית אידך וקבטיל מצות יבמין והתוס' שם חילקו בין מייתה לזמן מועט דלא חיישינן לה כאותה דיום הכיפורים למיתה דזמן מרובה דודאי חיישי' שמא ימות אליבא דכ"ע וא"כ היה לנו לחלק בנדון הרב ז"ל בין כשהמצוה שנייה היא לזמן מרובה דחיישינן לשמא ימות לכשהשנייה היא לזמן קרוב דלא חיישינן לשמא ימות בזמן מועט דהא קיי"ל כרבנן דפליגי עליה דר"י דאמר אף אשה אחרת מתקנינן לו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהל' עבודת יה"כ וכן ס"ל להרב בעל תה"ד שפסק בתשו' ל"ה שיש להמתין מלברך על הירח עד מוצאי שבת ול"ח שמא ימות בזמן מועט כזה ויש לי מקום עיון בדברי הרמב"ם ז"ל שבריש פ' תשיעי מה' תרומות פסק כאותה ברייתא דכל הגט כ"ח דהאומר לאשתו הרי זה גיטך שעה אחת קודם למיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד ש"מ דס"ל דחיישינן לשמא ימות לאלתר ובהל' יה"כ פסק דלא כרבי יהודא ולא די שהדברים סותרין זא"ז אלא שרואה אני הדברים ק"ו דהשתא ביה"כ דמעלה היא והוה לן למיעבד כרבי יודא כדאמר רב הונא בר' דר"י בפ' הישן כ"ד אפ"ה לא חיישינן למיעבד מעלה גבי תרומה דלא שייכא הך מעלה לא כ"ש ואין לומר דהיא הנותנת דכיון דכפרת כל ישראל תלויה בזה נחוש אפ"ל לתרתי תלת וכמ"ש התוס' רפ"ק דיומא בתירוצא בתרא דההיא תירוצא ליכ"ל אלא אי לא חיישי' מן הדין לשמא ימות לזמן מועט בחד אלא דמשום חששא בעלמא חיישינן לה גבי ביטול מצות יבמין ולהכי קאמרי רבנן דאי בעית למיחש לחששא בעלמא הכא ביה"כ איכא למיחש אפ"ל לב' ג' אבל אי ס"ל דמן הדין יש לנו לחוש למיתה אחד אפ"ל לזמן מועט וכההיא דתרומה תו ליכא למימר דניחוש גם למיתת ב' ג' דודאי מיתת ב' ג' לא שכיחא בזמן מועט ואין לנו מן הדין לחוש להם וכי תסיק אדעתין דלענין יה"כ יש לנו להקל עליו מה שהיא צריך מן הדין מפני שאי אפשר לנו להחמיר יותר מן הדין הא ודאי ליתא ואין להק' א"כ מה בין תירוצא בתרא לתירוצא קמא דבתירוצא קמא ההיא דיבמות מיירי לזמן מרובה ובתירוצא בתרא ההיא דיבמות/ דיבמות/ נמי מיירי בזמן מועט וא"ת תיקשי לרב הונא בר' דר"י דמפרש טעמא דר"י משום מעלה עשו בכפרה הא בעלמא לא חייש ר"י למיתה והא הרי זה גיטך שעה א' קודם למיתתו דחייש ר"י למיתה לאלתר דהא ההיא מתניתא ר"י היא וז"ל דר"ה בר' דר"י אליבא דמאי דאפכינן ואמרנן דר"מ חייש למיתה ור"י לא חייש למיתה קמפרש הכי דע"כ ההיא דהרי זה גיטך נמי ר"מ היא ולא ר"י אבל להרמב"ם ודאי קשה וצ"ע וכיון שלא ירדנו לסוף דעת הרמב"ם ז"ל היה לנו לומר דלמיתה דחד נמי ל"ח לזמן מועט ואם יזמנו לו ב' מצות א' קלה היום וא' חמורה למחר ימתין על החמורה למחר אלא שרואה אני דברי הרדב"ז ז"ל תלמוד ערוך הם בפ"ק דמ"ק ר' יונתן בן עסמאי ור"י בן גרי' דקא רמו קראי אהדדי כתיב פלס מעגל רגלך וכתוב אורח חיים פן תפלט ל"ק כאן במצוה שאפשר

לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים ופירש"ל פלס כלומר שקול המצוה ועיין בהן איזה גדולה ועשה הגדולה וכתוב פן תפלו דמשמע כל מצוה שתבא לידך עשה אותה בין גדולה בין קטנה ואל תניח קטנה מפני הגדולה מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים עשה אותה הגדולה וחבירך יעשו הקטנה מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אל תפלו אלא מצוה שבאה לידך בין גדולה בין קטנה עשה ומסתמא דברי הרדב"ז ז"ל במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים מיירי והיא דברכת הלבנה שפסק הרב בת"ה שיש לנו להמתין ל"ק דהתם המצוה ההיא נעשית באופן יותר משובח לכן יש להמתין כדי לקיימה על צד היותר טוב וכן היא דתמידין ומוספין יש לומר דכחודא מצוה חשיבי דתרווייהו עבודת הקרבנות ובחוד בהמה נינהו אבל במצות שונות אין מעבירין קלה מפני החמורה הא מיהא במצוה אחת שאפשר לעשותה היום שלא מן המובחר ולמחר מן המובחר טוב להמתין למחר ואין בזה משום מעבירין על המצות אלא שאני חוכך מאותה ששנינו בפסחים פ' האשה וכן מי שהבטיחוהו להוציא מבית האסורין אין שוחטין עליהן בפני עצמן דבבית האסורין דגוים איכא למיחש משום פיהם דבר שוא וביותר לדעת הירושלמי שהביאו שם התוס' /מהגהות ב' ד' /+ ע' שר"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן י"ח) וזכר ישעיהו (ה' מעה"ק פ"ה ה"א) ונשמת אדם (כלל ס"ח) ושר"ת יהודה (סימן ל"ה) צבי הירש אשכנז ס"ט:

18 - מגן אברהם סימן תרפז הקדמה

כתוב בהגמ"נ גר שנתגייר קודם הנץ החמ' פטור מקריא הליל' דעיקר מצות' ביום עכ"ל נ"ל דה"פ אע"פ שלענין ק"ש מקרי לילה וחייב כמ"ש סי' נ"ח מ"מ פטור ממגילה הואיל ועיקר מצותו ביום ומשמע שאחר שלא קראה בליל' קורא' קודם הנץ החמה ול"נ דאינו קורא אחר שעלה עמוד השחר דבשלמא ק"ש תלוי בזמן שכיב' ואיכא אינשי דגני בההיא שעתא אבל הכא תלוי בלילה וכיון שעלה עמוד השחר מקרי יום כדאיתא בגמ':

19 - ספר אור זרוע ח"ב - הלכות מגילה סימן שסז

ש"מ דמגילה נמי עיקר מצותה ביום אע"פ שנהגת בלילה כמו כן והכי מוכח בירושלמי בפ' הקורא את המגילה למפרע דמסיק ר"נ בר יעקב בעי גר שמל אחר שהאיר המזרח כבר נפטר מדקתני אחר שהאיר המזרח שהוא פטור לפי שכבר יצא עליו מחיוב לפטור ואם לא היה [עיקר] מקרא מגילה אלא בלילה הול"ל גר שמל קודם הנץ החמה כבר נפטר מקריאת מגילה בלילה אלא ש"מ אע"פ שכבר נפטר מקריאת מגילה [בלילה] לא נפטר ביום שקריאת יום הוא עיקר. ובני הכפר נמי שהיו מקדימין ליום הכניסה מסתמא ביום היו הולכין ומקדימין לשמוע את המגילה כשהיו באין לשמוע את [קריאת] ספר תורה ובלילה לא היו שומעין והיו יוצאין י"ח במה ששמעו ביום שהיא עיקר הקריאה הלכך אע"פ שברך זמן בלילה חוזר ומברך ביום:

20 - שו"ת אבני נזר חלק או"ח סימן תקיא

ד) אך באמת יש בקריאת מגילה משום זכירת עמלק. לזכור שהשנאה טמונה בלבם לדורותם. ועל כן ימח זכרם כדמוכח בירושלמי פרק קמא דמגילה ה' מצטערים על דבר הזה שאמרו אלה המצוות וכו' ומרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו דבר היא מקרא מגילה עד שמצאו קרא דכתיב זכרון. והובא ברמב"ן פ' ואתחנן ועיין תשב"ץ ח"ג סי' רצ"ז שפירש בזה דברי חדושי רמב"ן שכתב לאחר שהאיר הקב"ה עיניהם על חיוב מגילה. והר"ן השיג עליו שלא מצינו בגמ' רק על הכתיבה בספר וכתב התשב"ץ שדברי הרמב"ן ירושלמי היא [ולא כקרבן עדה שנדחק ליישב גם הירושלמי על הכתיבה] וכן משמע בש"ס דידן פרק בני העיר במה דאמרינן כי היכי דלא לקדים זכירה דעמלק לעשר' דפורים והיינו מדכתיב נזכרים ונעשים שמע מינה דהני זכירות דעמלק ודהמן חדא נינהו ולא משום פרסום נס לבד קורין המגילה. על כן משום הזכירה חייב בקריאה אלא ששומע כעונה. אבל נשים לא מבעיא לדעת החזו"ן שאינם בחיוב זכירה דעמלק. אך חוץ מזה הלא זכירה דהמן דוגמת זכירה דעמלק שאינה זכירת הנס. רק מה שה' רוצה לעשות לישראל. על כן אין לחייב הנשים משום שהיו באותו הנס ואין חיובם רק משום פרסום נס על כן אין חייבין בקריאה רק בשמיעה:

21 - שו"ת אבני נזר חלק או"ח סימן תקיז

טז) אך העיקר. דירושלמי וגמרא דידן לדעת הרמב"ן פליגי דהנה הרמב"ן סוף פ' תצא תחלה רצה לומר שיהי מצוה לקרות פ' זכור בצבור. ונמצאו למדין מן התורה בשני זכור וסוף דבריו שאינו רק שלא לשכח ולספר לבנים כך עשה לנו הרשע ואם כן גם מדכתיב כתוב זאת זכרון בספר לא נלמוד לקרותו בכתב. ואם כן לפי גמרא דידן אין לימוד על המגילה רק הקל וחומר וקריאת המגילה מתוך המגילה אינו רק תקנת חכמים. אך לפי מה שתעלה התה"ד והבאים אחריו דפ' זכר דאורייתא וכדבריהם משמע בגמרא. דפריך אקרא דזכרון בספר ממאי דהאי זכרון קריאה הוא

ומסקנא דקריאה הוא וכתוב זכרון בספר היינו שיקרא מתוך הספר. ועל כן יליף לזכירה דמגילה דגם כן מתוך הספר. הנה משמע המן שרצה לאבד. וכן מבואר בר"ש משאנן על הת"כ בזכירת עמלק בפה. היינו ללמוד מס' מגילה יע"ש. הנה דלזכור מעשה המן הוא מ"ע דזכור ויותר מזה אף ללמוד המס':

22 - מרחשת סימן כב

(א) **דעת** הבה"ג הוא שנשים אינן חייבות במקרא מגילה רק בשמיעת המגילה וע"כ אינן מוציאות אנשים ומברכות על משמע מגילה, וכבר חקרו רבים להבין טעמו, והנראה לי בזה עפ"י מה דאיתא במגילה (ת.י.) קראה ע"פ לא יצא ומפרש טעמא משום גז"ש, כתיב כאן נזכרים ונעשים וכתוב התם כתוב זאת זכרון בספר מה להלן בספר אף כאן בספר, ולכאורה צריך טעמא אמאי לא נילף להיפך מקרא דזכור את יום השבת לקדשו דהתם ל"צ כלל בספר אף אם זוכר ומקדש בע"פ יצא, אמנם הדבר פשוט משום דילפינן מדבר הדומה משום דקריאת המגילה מלבד פרסום הנס יש בה ג"כ משום זכירת מחיית עמלק וכמו שזכר הרמב"ם מזה עה"ת

23 - עמק ברכה עמ' נ'

אמנם נראה, דזה דוקא בקריאת המגילה של לילה. אבל בקריאת המגילה של יום גם נשים חייבות בקריאה ולא סגי בשמיעה, משום דין הלל שבמגילה, כדקאמר הגמ' לקמן ד' י"ד הא דאין אומרים הלל

בפורים משום דקריאתה זוהי הלילה, וכן פסקו הבה"ג והרמב"ם, ודעת המאירי דאם אין לו מגילה לקרות בה צריך לומר הלל, וא"כ נמצא שקריאת המגילה של יום היא גמי במקום הלל, וע"כ גם נשים חייבות בקריאה משום דין הלל על הנס, שגם נשים חייבות בו, כמש"כ התוס' בסוכה ד' ל"ה שחייבות בהלל דלילי פסחים מטעם שאף הן היו באותו הנס. ולפ"ז, בקריאת המגילה

24 - ספר החינוך מצוה תרג

משרשי המצוה, לתת אל לבנו שכל המיצר לישראל שנאו לפני השם ברוך הוא, וכי לפי רעתו וערמת רוב נקו תהיה מפלתו ורעתו כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להאקס ציונו ברוך הוא לאבד זכרם מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה...

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים.

25 - מקראי קודש סימן ה'

ב) והנה בדין מצות זכירת מח"ע כתב

החינוך סו"פ תצא שהנשים לא נצטוו ע"ז משום שאינן בנות מלחמה ואינן מצוות על מצות מחיית עמלק ע"כ אינן ג"כ במצות זכירה יעו"ש, א"כ לפ"מ שכתבתי שקריאת המגילה יש בה ג"כ משום מצות זכירה א"כ בנשים אף שמחוייבות במקרא מגילה היינו רק משום פרסום הנס משום שגם הן היו באותו הנס, אבל מצות זכירה אין בהם, א"כ מתבאר בזה הישב דעת הבה"ג שאין נשים מחוייבות רק בשמיעת המגילה והיינו כיון דעיקר חיובן הוא משום פרסום הנס א"כ די להם בשמיעה לבד שזה הוי פרסום, משא"כ האנשים מלבד מצות פרסום הנס חייבים ג"כ במצות זכירה, וזהו חיוב קריאה, וממילא נראה מה שאין נשים מוציאות אנשים לפי דעתו כיון דבמצות זכירה ליתנהו א"כ הוה אינן מחוייבות בדבר ואינן יכולות להוציא אנשים שמחוייבין

ג"כ במצות זכירה:

של יום צריך הקורא לכווין להוציא גם הנשים, משום דין הלל.

וכן נראה, דאליבא דר' אסי, דאמר לקמן דמגילה בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה, לפי דעת הבה"ג ורבינו גרשום, הובא במרדכי, דלעיכובא הוא ופסקו הלכה כמותו, ואם אין עשרה פטור מקריאתה, — דזה דוקא בלילה, אבל ביום אפי' ביחידות חייב בקריאתה משום דין הלל.

(ד) **ולפ"ד** בטעם הבה"ג ולפ"מ שכתבנו שאין זמן מלחמה בלילה ולפי

דברי החינוך דמצות זכירה תלי' במצות מלחמה, לפ"ז בלילה שאינו זמן מלחמה מצות זכירה ג"כ אינה בלילה, מעתה גם קריאת המגילה שמצותה ביום ובלילה כמו שאמר ריב"ל (ד.י.) חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום, מ"מ יש בזה הבדל בין חיוב היום ובין חיוב הלילה, דביום מצוותה ג"כ משום זכירת מחיית עמלק, אבל בלילה אין מצות קריאתה אלא משום פרסום הנס אבל

והגרי"פ פרלא אמר שלכן ה"בה"ג וה"יראים" לא הזכירו כלל מצות זכירה עמלק, מפני שהיא אינה מצוה בפני עצמה, וגם היא נכללת בכלל עשה דמחייט עמלק, דענין הזכירה היא לזכור החובה למחות זרעו וכל אשר לו, והביא ע"ז פסיקתא רבתי (פרשה יב פרק ד) "הו זכורים לו למחות את שמו מן העולם, זכור את אשר עשה לך עמלק, תמחה את זכר עמלק" ע"ש, משמע דס"ל דחדא ניהו, והא דדרשינן זכור בפה, היינו לומר דכל אחד יזכיר את חבירו בפיו ויזרזנו על מעשה המחייט, וכל זה בכלל מחייט הוא, [ואם אמנם החינוך מונה מצות זכירה בפני עצמה, דלא כהבה"ג והיראים, מ"מ י"ל דעיקרה, מצות מחייט עמלק וכלשון הגריל"ד].

גם ברמב"ן על התורה (דברים כה יז) מבואר דענין הזכירה היא לזכור החובה למחות את שמו, שכתב וז"ל: "ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה וכו' והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו, לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכן נצטוינו למחות את שמו".

26 - מנחת חינוך שם

[ג] והרב המחבר פוטר נשים ממצוה זו, ונראה קצת דפוטרי אוסם מהללו ג"כ, וזר"מ אינו מוצא זה, וזר"ך ראה לפטור נשים ממצות עשה שאין הזמן גרמא, ונפרט במקום לאו ג"כ, ומה שכתב כי להם לעשות המלחמה ולא לנשים, נחמת מלחמת מלוא הכל יולאין אפילו כלה מנופסה כמזכיר בש"ס סוטה מ"ד ע"ב וזר"ת כאן פ"ו ה"ד, גם מי עמד בסוד ד' יפגוך אס הטעם מנחת הנקמה, דלפטר גירמ

הכחוד שזכור שנאחו מליצה טעם ולנחנו אין יודעים, ולפטר אף נבילת משיטנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהיה זכר להם מ"מ הזכירה יהיה ממיד מלוא עשה לזכור ולא לשכוח, על כן ז"ע דפוטרי נשים ממצות עשה זו, ונראה דכל אישי ישראל טייבס כמו כל מלוא עשה שאין הזמן גרמא, כן נראה.

27 - שו"ת בנין ציון החדשות סימן ח

ב"ה אלטאנא יום ה' ח"י אדר תרכ"ח לפ"ק. לחותני הרה"ג וכו' מו"ה משה ליב באמבערגער הלוי נ"י אב"ד דק"ק קיססינגען יע"א.

על דבר שאלתך אם נשים מחויבות לשמוע קריאת פרשת זכור. תשובה: קבלתי מאדמו"ר הגאון ר' אברהם בינג זצ"ל הגאב"ד דק"ק ווירצבורג בשם רבו החסיד שבכהונה הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל שהנשים חייבות ושהקפיד שאפילו משרתת שלו הוצרכה לשמוע פרשת זכור וכן נהגתי אחריו, וטעמו נלע"ד מפני שאינה מצוה עשה שהזמן גרמא שאין קפידא באיזו זמן שתקרא כמש"כ המג"א (ס' תרפ"ה) רק שיקרא פעם א' בשנה ולכן הוי כשאר מצ"ע שאין הזמן גרמא שנשים חייבות בהן. אמנם כעת ראיתי בס' החינוך (מצו' תר"ג) שכ' שנוהגת מצוה זו בזכרים כי להם לעשות המלחמות ונקמת האויב ולא לנשים עכ"ל. ולא הבנתי שהרי מצות מחייט עמלק שנצטו' במלחמה תמחה את זכר עמלק היא עשה בפני עצמה שמנה גם החינוך בפני עצמה ואם היא אינה בנשים למה לא תהי' מצות זכירת מעשה עמלק בנשים אף שלא בנות מלחמה ניהו עם כל זה אפשר שזכירת השנאה תהי' תועלת למחייטו ומעשה אסתור יוכיח וכן נס חנוכה ע"י יהודית שבשנאתה לאויב בא על ידה תשועה לישראל וביעל כתיב תבורך מנשים יעל מנשים באהל תבורך שדרשו חז"ל על אמהות הרי כמה גדולה נחשבה התשועה שבאה על ידה במיתת סיסרא ולמה לא תהי' זכירת מעשה עמלק לעורר השנאה גם בנשים לתועלת מצות מחייטו. והנה כתבת שאחך הרה"ג וכו' מו"ה שמחה נ"י רצה להוכיח שגם דעת הרא"ש כן שנשים כטורות ממה שכ' (בפ' ג' שאכלו) שר"א שחרר עבדו לצרפו לעשרה משום קריאת פ' זכור שהיא דאורייתא ולמה הוצרך לכך דאם אשה חייבת גם עבד חייב אע"כ דדעת הרא"ש דנשים ועבדים פטורים עכ"ד. ולפענ"ד אין מזה ראייה דגם אם אשה ועבד חייבין בקריאת פ' זכור מכ"מ כיון דאין קורין בס"ת בצבור בפחות מעשרה כדאמרין במגילה (כ"ג) ויליף מנקודתו בתוך ב"י לכן צריך לזה עשרה אנשים גדולים שנקראו בני שאין עבדים בכלל שאע"ג שהם חייבין בקריאת הפרשה מכ"מ אינם ראוים להשלים עדה קדושה ואין זה תלוי בחיוב דמי לישראל שחייב בקרבן אבל צריך כהן להקריבו לו כן צריך העבד והאשה עדה קדושה לקרוא בצבור בס"ת ולהוציאם. ובלא"ה מה שכ' אחך נ"י וכן כ' גם התרומת הדשן וארזו שאר פוסקים שהרא"ש מפרש דר"א שחרר עבדו לצורך קריאת פ'

זכור אינו מכון דאדרבה הרא"ש דחה זה וכו' דאין סברא לפרש כן דמשמע דסתמא קתני ולכן בלא"ה אין ראיה מזה כ"כ שאע"ג שלא מטעם זה דחה פל זה עכ"ז אפשר דחז דחז מב' טעמי נקט אבל העיקר כמו שכתבתי דאפילו העבד מחויב מכ"מ הוצרך לשחררו להיות נמנה בכלל עדה קדושה. כנלע"ד, הקטן יעקב.

28 - שו"ת אבני נזר חלק אר"ח סימן תקט

א) כתב החינוך סוף פרשת תצא שאין נשים מצוות במחייבת עמלק רק זכרים שהם בני מלחמה [ועל כן בזכירה פטורות] ותמוה. שהרי בהריגת ז' עממים כתב במצוה תכ"ה שנוהג בזכרים ובנקיבות. וכבר רימז בזה המשנה למלך בהגהותיו:

ב) והנראה בזה דהנה החינוך כתב שגם על כל יחיד יש חיוב אם בא לידו אחד מזרע עמלק שיהרגנו. וזה מצוי גם באשה כענין סיסרא ויעל. ולמה כתב שהמצוה רק בזכרים שהם בני מלחמה. אך יש לומר דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא שאינו בשבת דלא חמור חיוב מיתה דעמלק משאר חיבי מיתות שאין דוחין שבת. בשלמא בשעת מלחמה נאמר עד רדתה אפלי בשבת. אך כיון דלאו בנות מלחמה הן רק אם יבוא יחיד לידו ואז לא ידחה שבת. וכיון דשבת לא זמן מצוה זו בנשים חשוב שאינו זמנו כלל כדמוכח במשנה דזכריות פ"א בהמפלת אור לשמונים ואחד שמדמים ב"ה למפלת ביום שמונים שחל בשבת וב"ש לא השיבו רק משום ששבת ראוי לקרבן ציבור. אבל אם לא ה' חוי לשום קרבן ה' דומה ללילה. ואין להקשות כיון דזמן מצוה זו באנשים בשעת מלחמה. לא קשיא דקיימא לן נשים עם בפני עצמם. וכיון דלנשים אין מחייבת עמלק כלל בשבת. לא חשיב לגבייהו זמן מצוה זו כלל והוא לגבייהו זמן גרמא [וע' בספר הקנה בעניני מילה].

ג) אבל הריגת ז' עממים לא מבעיא לדעת הראשונים פרק קמא דקידושין דכשיש לא תעשה גם בעשה חיובין. הכא נמי הא איכא לא תעשה לא תחי' כל נשמה. אך גם לפי הנראה מפשט תוס' קידושין (דף ל"ד) להיפוך חלא הריגת ז' עממין הוא למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות. דומה להריגת המציקין. דחשיב מלאכה שאין צריכה לגופה דלרוב ה'פוסקים פטור והוא נוהג מן התורה גם בשבת:

ד) ולכאורה יש לומר דכיון דהריגת ז' עממין נוהג בשבת חשוב זמן מצוה גם לגבי הריגת עמלק. כמו שחשוב זמן קרבן יחיד משום שראוי לקרבן ציבור. אך אינו דמיון דהריגת עמלק על העבר לנקים ממנו והריגת ז' עממין על העתיד למען אשר לא ילמדו. ולא בני בקרא חזא מנחה:

29 - הגיוני הלכה חלק א' עמ' 259

ואפשר כוונתו שבמצוות זכירת מעשה עמלק תכלית לעצמה. ואמנם יש שפירשו את תכליתה העצמית, והיא: שזכור את הסיבה למה עמלק בא עלינו, הוא עוון רפידיים. ומהו עוון רפידיים? אמרה תורה: "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים"⁵⁵. וביארו חז"ל: למה נקרא שמו רפידיים, על שום שרפו ידיהם מן התורה⁵⁶. עוד אמרו המפרשים שגם בעוון הפירוד והמחלוקת ביניהם נתפסו ברפידיים. שנאמר⁵⁷: "ויחננו ברפידיים ואין מים לשתות העם, וירב העם עם משה... ויאמר להם משה מה תריבון עמדי". ורמזו לזה במלת רפידיים, שאותיות רפידיים — פרידיים, היינו שנפרדו מאת ה' ונפרדו ביניהם על ידי מסה ומריבה. וגלגל העיתים ומאורעותיהם סובב וחוזר. שבעוון שני אלה נתפסו גם בימי מרדכי ואסתר, רפיון תורה ופירוד ביניהם. על רפיון תורה, ששאלו חז"ל מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כלייה? ואמרו: מפני שהשתחו לצלם. ועוד אמרו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע⁵⁸. ומניין שהיה פירוד? שבא המן לפני המלך ואמר⁵⁹: ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים. וגם אז שלח עליהם הקב"ה את עמלק. לפיכך נצטוו בזכירת מעשה עמלק שעל ידי זכירת מעשיו, נזכור למה בא עלינו, ועל ידי זה נתחזק בתורה ובאחוה ולא נשוב לכסלה עוד⁶⁰.

30 - מדרש תנחומא פרשת כי תצא סימן יב

עמלק (דברים כה יז)... משל למלך שהיה לו כרם, והקיפו גדר, והושיב בו המלך כלב נשכן, אמר המלך כל מי שיבא ויפרוץ הגדר ינשכו הכלב, לימים בא בנו של מלך, ופרץ הגדר, נשכו הכלב, כל מקום שהיה מבקש להזכיר חטא של בנו שפרץ הכרם, אמר לו זכור אתה שנשכך הכלב, כך כל זמן שהקב"ה מבקש להזכיר חטאן של ישראל, מה שעשו ברפידיים, שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין (שמות יז ז), הוא אומר להם זכור את אשר עשה לך עמלק.

31 - כף החיים סימן תרפה ט"ק כט

כמו ש"ס. חייבים לקרוס מדלוי וכטעם למס שאין מצרכין על מ"ע דזכר עמלק כחצו סמ"פ לפי טעל סמח"ס אין מצרכין ולפי סמח"ס דלוס"ע מדקחויין דלמ"ר סקב"ס מעטס ידי מוצעיס ציס ולחס אומרים טירכ. יפ"ל ח"ג או"ג :

17 א - נ"ק & ק"ק סימן 56

כל דבר שהמקום גורם, תלוי אם היה שם בהתחלת זמן החיוב

והטעם שדין פרוז ומוקף תלוי בהתחלת זמן החיוב לכו"ע יש לומר, משום דעיקר הבעיא שם היא לאיזה מקום האדם נגרר אליו שיהא דינו כאנשי המקום, ולענין זה קובע בעיקר המקום שהיה שם בזמן התחלת זמן החיוב. ומצינו כעין זה גם לענין עירוב בשבת, שהמקום שהאדם מניח את עירובו שם קונה שביתתו ונגרר אליו להחשב כאנשי המקום ההוא, ובוה קובע הרגע הראשון של כניסת השבת. ובוה נתבאר דברי מרן להלן לענין נטילת לולב באלה הנכנסים לאחר הגף החמה לירושלים העתיקה כדי להתחייב בנטילת לולב מדאורייתא, שגם שם המקום גורם החיוב מדאורייתא. וכיוצא בזה מצינו גם לענין דרך רחוקה בפסח, ולשיטת הרמב"ם בהלכות קרבן פסח (פ"ה ה"ט) שיעור ט"ו מ"ל, היינו מעלות השחר עד פלגא דיומא, וכל שאינו יכול ליכנס בתחילת זמן שחיטה והיינו בחצות נקרא דרך רחוקה. ולשיטתו אפילו אם נכנס אחר חצות לירושלים אינו חייב להביא פסחו משום שבתחילת זמן השחיטה לא היה יכול להכנס שמה. ויעויין ב"חזון אי"ש" (הערות לפסחים סוף הלכות שביעית מהדו"ק דף סח ע"ב) שכתב: דעל כרחק צ"ל כן לשיטת הרמב"ם דאפילו נכנס אחר חצות לירושלים אינו חייב להביא פסחו, דאם איתא דאי נכנס לירושלם חייב אע"ג דנכנס אחר חצות, א"כ אין תלוי שיעור דרך רחוקה בהיותו רחוק מתחילת היום כלום, אלא הכל תלוי במקום שהוא נמצא בחצות היום וכו' ומדלתי הרמב"ם שיעור דרך רחוקה "בתחילת היום", ע"כ דעתו ז"ל דאף אם יכנס לאחר חצות הוא פטור מחמת דרך רחוקה.

